

Varga Ferenc:

ADATOK A FELSZOPORI KISTEMPLOM TÖRTÉNETÉHEZ

Felsőport egy 1264-ben kelt oklevél említi először az ómagyar Zupur olvasd Szupur néven.¹ Templomáról az 1338.-én keltezett osztálylevél tudósít bennünket családnévben. Az iratban hivatalos emberként szerepel „Salamoni filio Chem de Zopor Ecclesiastica” azaz Egyházasszopori Csem fia Salamon. Ez a férfi a felszopori Cseme család őse, e családdal még a későbbiekben találkozunk a templom építtetői között.²

1347. július 25-én osztozkodik birtokain a Bihar vármegyei Pércsy-család. Az oklevél szerint a Sopron vármegyei Zupur faluban a Szent Márton-templom kegyúri jogát osztatlan állapotban hagyják.³

1414. május 1-én Felsőporon a Szopory-család tagjai osztják föl egymás közt birtokaikat. Ez az oklevél említi a parochiális templomot és a plébános gyümölcsös kertjét.⁴

1572. augusztus 24-én zálogolják birtokaikat alsószopori Nagy Máté és Bálint. Az oklevél egy mondata így hangzik: „Unum vero jugerum ad viam publicam iuxta Ecclesiam Parochialem”. Magyarul: Egy hold pedig az országútnál a plébániatemplom mellett.⁵

Véleményünk szerint a templom a XVI. század második felében az evangélikusok kezébe került. Az új vallás Sopron vármegyében, ebben az időben kezdett erőteljesebben térni hódítani. A szomszédos Újkér községben 1578-ban már evangélikus lelkész működött.⁶

Felsőporon 1608. szeptember 4-én Hollósy János volt az evangélikus lelkipásztor, 1610. október 4-én pedig Stephanidesz Mihály.⁷ 1627-ben a lövői kerületi gyűlésen a szoporiak nem voltak hajlandók az újkéri templom tatarozásához hozzájárulni, mert nekik is van templomuk.⁸

1631. május 9-én evangélikus egyházlátogatás volt Felsőporon. A róla készült jegyzőkönyv igen sok érdekes adatot tartalmaz. Beszél a templom 16 hold dézsmás földjéről, amely körül igen sok vita volt az akkori felszopori birtokosok között. A templom a felszopori határban van. Szent Márton püspök és hitvalló

¹ Országos Levéltár D1.39.970.

² Országos Levéltár D1.61.182.

³ Országos Levéltár D1.41.047. 41.048.

⁴ Győr-Sopron megyei Levéltár 2szit.Acta iuridica Tomus 3. fasciculus 1.Nr.I.

⁵ Vas Megyei Levéltár, Szombathely, Vasvár-Szombathelyi káptalan hiteleshelyi levéltára. Protocollum 15721208.

⁶ Payr Sándor: A dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron, 1924,111.

⁷ Országos Széchényi Könyvtár 481.Oct. Lat.

⁸ Payr Sándor: A nemeskéri artikuláris egyházközség története. Sopron. 193234.

tiszteletére épült a régi Cseme-Szopory- és György-család lelki buzgóságából, amint ezek maradékai vallják. Ezek utódai és a Kálmán-makkoshetyei Hetey-Csíkos-családok utódai tartanak jogot a templom kegyúri jogához.

Intézkedés történt az előbbi vitával kapcsolatban. Az egyházlátogatók még a következőt jegyezték le a jegyzőkönyvben: „Vagyon az alsószoporban a felsőszopori határnál három hold széllel hat dülőben a szentegyháztól fogva az Apát utáig iugera 18 (18 hold szántó) melyekről képét szednek ugyanezen Szent Márton nevű kápolnának épületire, esztendőnként a céhmesterek számot adván”.

A régi katolikus plébániáról is szó esik: „Volt itt plébánia ház is, amint a Cseme familia régi nagy idős eleitől hallották, a templom mellett alszélről, az alsószopori határ mellett, mely plébánia ház mellett három hold földnyi erdő vagyon, kit Pap Gyakrának hívnak az alsószopori határban.” A templom felszerelése még a katolikus időket bizonyítja: „Egy kehely paténával réz aranyozott. Egy misekönyv, és egy papi öltözet, kit ornátnak hívnak”. Ez utóbbin miseruhát kell érteni.⁹

A jegyzőkönyv említi a felszopori templom építtetőit. A Szopory-Cseme-György- és Csíkos-családokban nevezi meg azokat. A Szopory-családot már 1277-ben, a Cseme-családot 1338-ban, a György-családot 1569-ben említi először írásos emlék.¹⁰

A Csíkos-család Felszoporra 1264-ben került. Névváltozásai a következők: Osl nembeli Csornay, Szántóy, Szemenyey, Csíkos és Bednyay. A felszoporiak emlékezetében Csíkos néven maradtak meg. 1264-ben szereztek birtokot Felszoporon, a falu északi részén, melynek egy részét ma is Csíkosnak hívják.¹¹

A Pércsy-család viszont feledésbe ment. Pedig 1347-ben ők is kegyurai voltak a templomnak.¹² Talán kihaltak, vagy Szopory néven éltek tovább.

1644-1646 között Skriba János volt a felszopori templom evangélikus lelkipásztora. 1643-ban a környék hatalmas földesura, Nádasdy Ferenc visszatért a katolikus hitre, de ez nem befolyásolta a nemesi réteget, azonnal és egyszerre a jobbágyságot sem. A szomszédos Újkéren, amely Nádasdy földesurasága alá tartozott, még 1651-ben is mindenki evangélikus volt.¹³

1659-ben a szoporiak nem hajlandók az újkéri evangélikus paplak és iskola tartozási költségeihez hozzájárulni, mert nekik is van templomuk, pedig Újkér filiálisai.¹⁴

⁹ Országos Széchényi Könyvtár: Fol. Hung.206,43 —44 .

¹⁰ Nagy Imre: Sopron vármegye története, Sopron 1889, 44 Országos Levéltár Dl. 61.182, Vas megyei Levéltár, Vasvár—Szombathelyi káptalan hiteleshelyi levéltára. Protocollum 1596. V. kötet, 719.

¹¹ Országos Levéltár D1.39.970. Nagy i.m. 479,501,533,621.

¹² Országos Levéltár D1.41.047.

¹³ Országos Széchényi Könyvtár Oct. Lat.481.Országos Levéltár alsószopori Nagy. család iratai P 508 A12.15.

¹⁴ Payr i.m. 43.

1661. március 6-án, gróf Nádasdy Ferenc elvetette a templomot a szopori evangélikusoktól és visszaadta a katolikusoknak. A templom ajtóin volt lakatokat leverette, helyükbe másokat rakatott. Az ügy 1662-ben az országgyűlés elé került.¹⁵ 1670 után azonban visszavették a templomot, mert Szelepcsényi esztergomi érsek a király nevében követeli vissza.¹⁶

1671. január 18-án ismét evangélikus egyházlátogatás történt Felsőzoporon. A templom a Felső Szopor határában van a falu végén az országút mellett. Tornyában egy harang függ. Alsószoporon egy traktusban 18 hold templomföld és 3 hold erdő van. A nemeskéri lelkész jár ki istentiszteletet tartani.¹⁷ Az egyházlátogatás után valószínű, hogy saját lelkészt választottak maguknak, mert 1671. április 4-én a szopori gyülekezet kéri az egyházi felsőbbiséget, hogy lelkészüket megtarthassák.¹⁸ A templom épületét nemcsak az idő, de 1683-ban a Bécs alá vonuló török had tatár segédcsapata is megrongálta és felgyújtotta.¹⁹

1693. december 13-án a nemeskéri lelkész behívatta Alsószopor képviselőit, és jegyzőkönyvbe vették, hogy külön lelkészüik nincs. Tanítójuk Ááros István, aki tisztét híven tölti be, és a hívek is buzgón járnak könyörgésre.²⁰

1697. október 4-én római katolikus püspöki látogató járt a templomban. Bemomásait a következőkben foglalta össze. A templom Szent Márton püspök és hitvalló tiszteletére épült. Nincs folszentelve. Most búcsúját nem ünneplik. A templom mennyezete deszkából készült. Faszindellyel fedett. Nagyon romos az épület és a fakerítése is. Oltárán egy feszület van. Tornyában egy harang függ. Kelyhe cinkből készült, a pohara és paténája aranyozott. A többi felszerelés idővel elveszett.²¹

1714. március 21. A templomot az al és felszopori lakosok építették. Most romokban van, falai tele vannak repedésekkel. Tornya fából készült, egy harang van benne.²²

A kemenesalji kimutatás azt mondja róla 1725-ben, 8 évvel azelőtt foglalta vissza az újkéri plébános.²³

Nagyon érdekes egy tanúvallatás 1731, november 20-ról. Sopron vármegye közgyűlésén hét tanút hallgattak ki a felszopori templom ügyében. Főleg idős embereket kérdeztek ki, de vallomásaik nem mindig egyeztek. Egységesekek abban,

¹⁵ Payr Sándor: A dunántúli evangélikus egyházkerület története. Sopron, 1924,112.

¹⁶ Payr i.m. 113.

¹⁷ Evangélikus Országos Levéltár. Egyházlátogatási Jegyzőkönyv V. kötet, 119.

¹⁸ Evangélikus Országos Levéltár. Arch.Gen.Eccl.I.a.7.170.

¹⁹ Csatkai Endre: Sopron vármegye műemlékei Sopron. 1937,111.40.

²⁰ Evangélikus Országos Levéltár Egyházlátogatási Jegyzőkönyv 1693. 52-53.

²¹ Győri püspöki levéltár: Canonica Visitatio 1697,90.

²² 1.h. Canonica Visitatio 1714.41-42.

²³ Payr Sándor: Egyháztörténeti emlékek. Sopron 1910370.

hogy a soproni országgyűlés (1681) után hol luteránusok, hol a pápisták használták. Kovacsics János vallomása szerint „ez előtt tizenhat évvel üldözték el a prédikátort”.²⁴

1733. Az épületet restaurálták, körülkerítették, de nincs oltára, és a felszerelése is hiányzik.²⁵

1735. augusztus 20-án írja le a római katolikus püspöki látogató, hogy a templomot az evangélikus Cseme- és Szopory -család építtette, 1632-ben. Itt viszont nem építtetéséről, hanem a restaurálásáról van szó.²⁶

1748. március 1. A római katolikus püspöki látogató írja, hogy a templom jó állapotban van. Egy oltárát Szent Márton tiszteletére szentelték, oltárkövel, ereklyével. Felszerelése elég silány. Kriptája nincs.²⁷

1766. Katolikus püspöki látogató jelentése szerint, a templom jó anyagból épült. Mennyezete deszkázott. Kórusa, tornya fából készült. Sekrestyéje boltozott. Szószéke kőből való.²⁸

1780. Püspöki látogatás jelentése. A templom rossz állapotban van, teljesen romos. Fa oltárának nincs tabernáculuma. Kórusa fából készült. Kőszószéke még mindig létezik.²⁹

1792-1830-ig nem miséztek a felszopori kistemplomban. Az 1732-ben kezdődő perselykönyv tanúsága szerint 1791-ben jegyezték be utoljára a csengősperseyből való bevételt, és újra 1831-ben perselyeznek, ettől kezdve folyamatosan. Más bevételeket minden évben jegyeztek, amelyek a Felszoporon levő 16 hold, az Alszoporon levő 18 hold dézsmás földek jövedelméből, különböző hagyatékokból, és a templom tőkájének kölcsönadásából, azok kamataiból tevődtek össze.³⁰

1811-ben már kőműves és ácsmester vizsgálja a templom állapotát. A templom lerajzolásáért van kiadás a pénztárból.³¹ De 1825-ig nem történt semmi intézkedés a templom restaurálására. 1825. június 13-án az újkéri plébános írt levelet az ügyben a győri káptalanhoz. Latin nyelvű levelének rövid tartalma. A templom külseje és belseje javításra szorul. A mennyezet, oltár, a padok, és más felszerelése elpusztult. Falai meglazultak. Tatarozásához kérik a két Szopor hívei az engedélyt. 1830. július 15-én értesíti az újkéri plébános a győri püspököt, hogy júli-

²⁴ A Győr-Sopron megyei Levéltár 2.1t. Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyve VIII. kötet, 875-888.

²⁵ Újkér Plébánia irattára 1. csomó, 2.

²⁶ Győri püspöki levéltár Canonica visitatio 1735.

²⁷ I.h. Canonica Visitatio 1748.

²⁸ I.h. Conscriptio Distr. Infer. Locsmánd 41. Nr. 10.

²⁹ I.h. Canonica Visitatio 1780.

³⁰ Újkéri plébánia: a felszopori templom perselykönyve 1. kötet, 54 —138. 31 I.h. I. kötet, 83

³¹ I.h.I.kötet. 83.

us végére elkészülnek a templom restaurálásával. Ebben az évben a kórust is lebontották.³²

A templom restaurálása és felszerelésének gyarapítása tovább folyik. 1833-ban a régi középkori kőszószéket bontották le, kifestették, új áldoztatókelyhet vásároltak.³³

1845-ben Stettner Máté udvari tanácsos, makkoshetyei birtokos állíttatott oltárt tabernákulummal és oltárképet vásárolt Bécsben. Az oltárkép Jézus mennybemenetelét ábrázolja. Jelzése: Swoboda, Wien. Ettől kezdve már nem Szent Márton püspök a templom védőszentje, hanem Urunk mennybemenetele a titulus. Még egy örökmécsest, orgonát, oltárékszereket és 50 forint alapítványt tett a templom számára. Ezért később az a vélemény tartotta magát, hogy Stettner Máté építtette a templomot. Befejeződött a templom restaurálása és felszerelése. Így 1845. május 11-én áldotta meg Tatay János lövői plébános, kerületi esperes.³⁴

Így maradt meg a XIII. század második felében épült felszopori kistemplom. Pedig a XVIII. század második felében teljesen elhagyatott állapotban volt. Oly annyira, hogy Felszopor község elöljárósága egy 1796-ban keltezett levelében a község nagy szülöttét Szily János Szombathely első püspökét arra kérte, hogy építtessen új templomot.³⁵

1899-ben már új oltárt csináltattak a szopori hívek. Harmóniumot is szereztek.³⁶

1958. augusztus 23-a a templom történetében figyelemre méltó nap. Ezen a napon találta meg Varga Ferenc csepregi káplán a középkori eredetű Szent János apostol freskót. Jelentette a soproni múzeumnak, akik a freskómegtekintése után azt nyilatkozták, hogy a freskó a XIII-XIV. században készült. A festmény úgy ábrázolja Szent János apostolt, ahogy a legenda szerint, ellenségei mérgezett borral kínálják, de ő megáldja a boros poharat, és abból a méreg kígyó alakjában távozik. A freskó egyalakos. Felszoporon még a hatvanas években is szenteltek bort Szent János apostol tiszteletére. Tisztelete a középkorba nyúlik vissza. 1832-ben képet is festettek róla, de a XX. század elején elveszett.

³² Győri püspöki levéltár IV. szekrény Parochialia falc. 11.

³³ Újkéri plébánia irattára: a felszopori templom persely könyve I. kötet, 147.

³⁴ Újkéri plébánia irattára Csomószám: 2. 1 — 7. Csepregi Kerület Esperesi hivatalát illető személyes jegyzék 1. oldal. Simaság: esperesi irattár.

³⁵ Szombathely Vasvár --Szombathelyi káptalan házi levéltára Szily-család iratai.

³⁶ Újkéri plébánia a felszopori templom pénztárkönyve III. kötet.

Tehát biztosra vehető, hogy a felszopori kistemplom a XIII. században épült. Stílusa román. Szentélyének északi falában a mai nap is látható a középkori eredetű kőszentségház.

A templom restaurálása az OMF közreműködésével 1990-ben befejeződött. A munka során feltárt középkori részek is bizonyítják az oklevelek adatainak hitelességét. Az egykori felszopori kistemplom - amely 1950 óta közigazgatásilag Újkérhez tartozik - méltón gazdagítja megújult formájában műemléki templomainknak sorát, és ez által a középkori részek feltárása után a község legértékesebb épületévé vált.

Varga Ferenc (1927-2003) simasági esperesplébános, helytörténeti kutató.